

प्रदेश लोक सेवा आयोग, प्रदेश नं. २  
कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, सहायक चौथो,  
नायव प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदका खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रूपरेखा:- यस पाठ्यक्रमको आधारमा निम्नानुसार चरणमा परीक्षा लिइने छ :

प्रथम चरण :- लिखित परीक्षा पूर्णाङ्क :- १००  
द्वितीय चरण :- अन्तर्वार्ता पूर्णाङ्क :- २०

प्रथम चरण – लिखित परीक्षा योजना(Examination Scheme)

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या X अङ्कभार	समय
सेवा सम्बन्धी	१००	४०	वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice)	५० प्रश्न X २ अङ्क = १००	४५ मिनेट

द्वितीय चरण

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता	२०	मौखिक

द्रष्टव्य :

- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ ।
- लिखित परीक्षामा यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ ।

पाठ्यक्रमको एकाई	1	2	3	4
प्रश्न संख्या	14	12	12	12

- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
- यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतकापत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियमतथा नीतिहरू परीक्षाका मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधनभइ हटाईएका वा थप गरी संशोधनभई) कायम रहेकोलाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।
- प्रथम चरणको लिखित परीक्षाबाट छनौट भएको उम्मेदवारहरूलाई मात्र द्वितीयचरणको अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।
- पाठ्यक्रम लागू मिति :- २०७८/५/४

प्रदेश लोक सेवा आयोग, प्रदेश नं. २  
कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, सहायक चौथो,  
नायव प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदका खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

पत्र/ विषय :- सेवा सम्बन्धी

१. कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य सम्बन्धी

- १.१ नेपालका संविधानमा कृषि तथा खाद्यसम्बन्धी व्यवस्था
- १.२ निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा नियमावली, २०५० मा कर्मचारीको आचरण, विदा र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था  
-प्रदेश नं.२ प्रदेश निजामति सेवा ऐन, २०७७  
-प्रदेश लोक सेवा ऐन, २०७७ र नियमावली, २०७८
- १.३ पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ तथा नियमावली, २०५६
- १.४ जलचर संरक्षण ऐन, २०१७
- १.५ दाना पदार्थ ऐन, २०३३ र नियमावली, २०४१
- १.६ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य अनुसन्धानका संरचना तथा भूमिका
- १.७ नेपालमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालनका संक्षिप्त इतिहास तथा वर्तमान अवस्था
- १.८ चालु आवधिक योजनामा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको उद्देश्य, नीति तथा मत्स्य र पशुपंक्षी क्षेत्रगत विकास कार्यक्रमका प्राथमिकता, लक्ष्य एवं कार्यान्वयन रणनीति
- १.९ नेपालका अर्थतन्त्रमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका महत्व
- १.१० कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकास कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यक्रम तर्जुमा आधारहरू
- १.११ पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास कार्यक्रममा कृषि, बिमा, उत्पादन सामग्री, औजार तथा उपकरण, बजार तथा मूल्य व्यवस्था
- १.१२ पशुपंक्षी तथा मत्स्यका दिगा एवं व्यवसायिक उत्पादन
- १.१३ कृषि विकासमा कृषि/पशु सेवा प्रसारका महत्व, सीमितता र प्रभावकारीता
- १.१४ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य प्रसारका विभिन्न तरिकाहरू र तिनका तुलनात्मक फाइदा र सीमितता
- १.१५ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकासमा समुह पद्धती प्रकृया र कार्यान्वयन तथा अगुवा कृषक छनौटको आधार, भूमिका र परिचालन
- १.१६ नेपालका पशुपंक्षी/मत्स्य विकासका कार्यक्रमका प्रमुख समस्याहरू
- १.१७ कृषि विकासमा ग्रामिण पूर्वाधार सिँचाई, कृषि सडक आदिको महत्व
- १.१८ चरण तथा प्रजनन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था
- १.१९ प्रदेश नं.२ कृषि संग सम्बलित ऐन, नियम, नीति, निर्देशिका तथा मापदण्ड  
प्रदेश नं. २ कृषिको अवस्था तथा स्थिति

२. भेटेरिनरी

- २.१ आन्तरिक परजीवी (Internal Parasite): नाम्ल जुका (Liverfluke), गोलो जुका (Round Worm), फिते जुका (Tape Worm), कक्सिडियोसिस (Coccidiosis), रक्त परिजीवि (Blood protozoan diseases) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.२ वाह्य परजीवी (External Parasite): किना (Tick), जुम्रा (Lice), उपियाँ (Fleas) तथा लुता (Mange) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.३ प्रमुख ब्याक्टेरियल रोगहरू (Bacterial Diseases) : भ्यागुते रोग (Haemorrhagic Septicaemia), पटक रोग (Anthrax), चरचर रोग (Black-Quarter), इन्टेरोटोसेमिया (Enterotoxemia), थुनेलो (Mastitis), क्षयरोग र जोन्स रोग (Tuberculosis & John's Disease), काफ स्कोर र कोलिव्यासिलोसिस (Calf Scour & Colibacillosis), फाउल टाइफाइड (Fowl typhoid), कुखुराका हैजा (Fowl Cholera), पुल्लोरम (Pullorum), खुर कुहिने रोग (Foot Rot), ब्रुसेलोसिस (Brucellosis) तथा माइकोप्लाज्मोसिस (Mycoplasmosis) का लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.४ प्रमुख भाइरल रोगहरू (Viral Diseases) : गौगोटी (Rinderpest), पि.पि.आर (PPR), एभियन ईन्फ्लुएन्जा (Avian Influenza), एभियन लिम्फोइड ल्युकोसिस (Avian lymphoid leucosis), खोरेत (Foot & Mouth Disease), रेबिज (Rabies), स्वाईन फिभर (Swine Fever), कुखुराका विफर (Fowl Pox), गम्बोरो (Gumboro), रानीखेत (Ranikhet) तथा म्यारेक्स रोग (Mareks Disease) का लक्षण, निदान, उपचार तथा रोकथाम:

कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, सहायक चौथो, नायव प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदका खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- २.५ निम्न प्रजनन सम्बन्धी विकृति : कारण, लक्षण, उपचार तथा रोकथाम
  - २.५.१ साल नभन (Retention of Placenta)
  - २.५.२ तुहिने (Abortion)
  - २.५.३ डिस्टोकिया (Dystokia)
  - २.५.४ बाँभोपन
- २.६ जुनोटिक रोगहरू (Zoonotic diseases) : दुधबाट सन रोगहरू र मासबाट सन रोगहरू
- २.७ पशुपंक्षीमा भिटामिन र खनिजका कमि बाट हुन रोगहरू
- २.८ गाइ भैंसीका मेटाबोलिक (Metabolic) रोगहरू: Milk fever, Ketosis र Downers cow syndrome
- २.९ ढुसि तथा ढुसि जन्य पर्दाथबाट हुन रोगहरू
- २.१० नमुना संकलन तथा संप्रेषण विधि
- २.११ आधारभूत प्रयोगशाला उपकरणहरू तथा निर्मलीकरणका तरीकाहरू
३. लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट
  - ३.१ गाइ भैंसीका जातहरू, तिनीहरूका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
    - ३.१.१ उन्नत जात :जर्सी, होलिस्टन फ्रिजियन, ब्राउन स्वीस, हरियाना
    - ३.१.२ स्थानीय जात :अच्छामी, लुलु, खैला र चौरी
    - ३.१.३ उन्नत जात :मुर्दा, निली राभी भैंसी
    - ३.१.४ स्थानीय जात :लिमे, पारकोटे र गडडी
  - ३.२ उन्नत तथा स्थानीय बाखाका जातहरू, तिनीहरूका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
    - ३.२.१ जमुनापारी, वोयर, बारबरी, सानन, च्याँगा, सिन्हाल, खरी (पहाडी), तराइ बाखा
  - ३.३ उन्नत तथा स्थानीय भेडाका जातहरू, तिनीहरूका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
    - ३.३.१ उन्नत नश्ल : रामबुलेट, पोलवर्थ, बोर्डरलाइसेयटर, रोमनी, मेरिनो
    - ३.३.२ स्थानीय नश्ल : भ्याडगलुङ्ग, बरुवाल, कागे, लामपुच्छे
  - ३.४ उन्नत तथा स्थानीय सुंगुरका जातहरू, तिनीहरूका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
    - ३.४.१ उन्नत जात : ल्याण्डरेस, योर्कशायर, ह्याम्पशायर, ड्युरक
    - ३.४.२ स्थानीय जात : च्याँचे र हुराका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.५ उन्नत जातका कुखुराहरू: न्यू हेम्पशायर, अष्ट्रालोर्प, व्हाईट लेगहर्न, गिरीराज तथा स्थानीय जातका कुखुरा साकिनीको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.६ खराया : ऊन तथा मासुका लागि पालिन खरायोका जातहरू र तिनीहरूको विशेषता
  - ३.७ पशु आनुवांशिक श्रोत संरक्षण, विकास तथा उपयोग
  - ३.८ व्यवसायिक पंक्षीपालन विधि - जात, खोर, दानापानी, खोप व्यवस्थापन
  - ३.९ पशुपंक्षी प्रजननका लागि छनौट तथा प्रजनन विधि
  - ३.१० भाले खोजेको पोथीका लक्षण तथा प्रजनन गराउन उपयुक्त समय
  - ३.११ कृत्रिम गर्भाधान विधि, पशु प्रजननका महत्व, कृत्रिम गर्भाधान कार्यमा उपयोग हुने उपकरणहरूको नाम तथा प्रयोग विधि, Estrus Cycle, प्रजननसंग सम्बन्धित गाइ भैंसीको शरीरबाट निस्कने हरमोन बार साधारण जानकारी
    - ३.१२ पौष्टिक तत्वहरूका वर्गीकरण : कार्बोहाइड्रेट, प्रोटीन, चिल्ला पदार्थ, भिटामिन र खनिज पदार्थ
    - ३.१३ पशुपंक्षीहरूको लागि संतुलित दाना तयार गन विधि
    - ३.१४ घाँसपात संरक्षण : घाँस सुकाउन विधि (Hay), सायलेज (Silage) बनाउन विधि र महत्व
    - ३.१५ परालमा युरिया प्रयोग गन विधि र उपयोगिता
    - ३.१६ उन्नत चरन घाँस तथा घाँस खेती तरीका
    - ३.१७ कोसे घाँस (Leguminous): स्टाइलो, बरसिम, कुडजु, सिराट्रो, सेन्ट्रा, बोडी (Cowpea), व्हाइट क्लोभर, रेडक्लोभर, कोटे, लुसन, डेस्मोडियम, केराउ, भेच
    - ३.१८ घाँस :- नेपियर, पारा, सेटारिया, किक्कियु, राइग्रास, कक्सफुट, ज
    - ३.१९ डाल घाँस :-इपिल इपिल, वडहर, कोइरालो, टाँकी, काभ्रो, पाखुरी, किम्ब, दबदबे, पैयू, बकेना, निभारो, भिमसेनपाती, बैस, भोटेपिपल, बाँस
    - ३.२० प्रचलित तथा उन्नत व्यवस्था अनुसार पशुपंक्षीका गोठ र खोर बनाउन ध्यान दिनुपर्ने आधारहरू (गाई, भैंसी, बाखा, भेडा, सुंगुर, कुखुरा, खरायो)
    - ३.२१ विभिन्न पशुपंक्षीका भाले, माउ तथा बच्चाका स्याहार सुसार तथा आहाराका व्यवस्था
    - ३.२२ पशुपंक्षीका गोठ, खोर सफासुगधर राख्ने र जैविक सुरक्षा (Bio-security) विधि
    - ३.२३ दुग्ध प्रशोधन गन विधि

प्रदेश लोक सेवा आयोग, प्रदेश नं.२  
कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, सहायक चौथो,  
नायव प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदका खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम  
३.२४ क्रिम, बटर, चिज, कुरौनी, घीउ, आइसक्रिम, दही बनाउन विधि

४. फिसरिज

- ४.१ माछाको परिभाषा, बाहिरी स्वरूप, विभिन्न अंग र ती अंगका कार्यहरू
- ४.२ नेपालमा पालिएका स्वदेशी र विदेशी माछाहरू र तिनका आहारविहार बार साधारण ज्ञान
- ४.३ मत्स्य पालन पद्धती : पोखरी मत्स्य पालन (Pond fish culture), पिंजडामा मत्स्य पालन (Cage fish culture) तथा रेसवेमा मत्स्य पालन (Raceway culture)
- ४.४ मत्स्य पालनका तरिका (माछाको जातका आधारमा)
  - ४.४.१ एक जातिय मत्स्य पालन (Monoculture)
  - ४.४.२ बहुजातिय मत्स्य पालन (Polyculture)
- ४.५ मत्स्य पालनका तरिका (सघनताको आधारमा)
  - ४.५.१ सामान्य मत्स्य पालन (Extensive culture)
  - ४.५.२ अर्ध सघन मत्स्य पालन (Semi-intensive culture)
  - ४.५.३ सघन मत्स्य पालन (Intensive culture)
- ४.६ एकीकृत मत्स्य पालन (Integrated fish culture) तथा व्यवस्थापन
  - ४.६.१ धानखेतमा मत्स्य पालन (Rice - fish culture)
  - ४.६.२ पशुपालन र मत्स्य पालन (Livestock and fish culture)
  - ४.६.३ फलफूल, तरकारी खेती र मत्स्य पालन (Horticulture and fish culture)
- ४.७ गाउँघरमा रहेका पुरानो पोखरीहरूमा माछा पालन तथा व्यवस्थापन
- ४.८ माछा पालनको लागी पोखरीका निर्माण गन उपयुक्त स्थलका छनौटका आधारहरू
- ४.९ मत्स्य पालनका लागी उपयुक्त पानी तथा माटोका गुणस्तर बार साधारण ज्ञान
- ४.१० मत्स्य पालनका लागी नयाँ पोखरी निर्माण गन तरिका र ध्यान दिनपन कुराहरूबार साधारण ज्ञान
- ४.११ माउ माछा पोखरी व्यवस्थापन
- ४.१२ भाले र पोथी माउ पहिचान गर्ने तरिका तथा माउ माछाको व्यवस्थापन
- ४.१३ माछाको प्रजनन विधि: प्राकृतिक, अर्ध-कृत्रिम तथा कृत्रिम प्रजननका तयारी तथा व्यवस्थापन तरिकाहरू
- ४.१४ मत्स्य बिज उत्पादन (Fish seed production) : भुसुना भराका उत्पादन (Hatchling production), सानो भुरा हुर्काउन तरिका (Fry rearing) र ठूलो भुरा हुर्काउने तरिका (Fingerling rearing)
- ४.१५ माछा भुरा ढुवानी गन विधि
  - ४.१५.१ ढुवानी गरिन माछा भुरामा हुनुपन गुणहरू
  - ४.१५.२ माछा भुरा ढुवानीको लागी कण्डिसनिङ्ग (Conditioning) र त्यसका फाईदाहरू
  - ४.१५.३ भुरा ढुवानी गरिन पानीको गुणस्तर
  - ४.१५.४ माछा भुरा प्याकेजिङ्ग गन तरिका
- ४.१६ खान माछा उत्पादन व्यवस्थापन :
  - ४.१६.१ पोखरीका तयारी : चून, मलखादको प्रयोग बारे जानकारी ।
  - ४.१६.२ माछा भुरा स्टकिङ्ग (Stocking), संख्या निर्धारण र विभिन्न जातका माछा भुराका स्टकिङ्ग अनुपात सम्बन्धी जानकारी
- ४.१७ माछा उत्पादनका लागी आवश्यक आहाराहरूको पौष्टिक तत्व बार साधारण ज्ञान र त्यसका व्यवस्थापन
- ४.१८ माछाको वृद्धि जाँच (Growth check-up) तथा दैनिक हेरचाह
- ४.१९ माछाको प्रतिपक्षी जीवहरू (Predators), हानिकारक किराहरू एवं पानीमा उम्रने विभिन्न भारपातहरू (Aquatic weeds) र तिनीहरूका नियन्त्रण बार ज्ञान
- ४.२० माछामा लाग्न परजीवीजन्य रोगहरू, रोगका कारण, पहिचान र औषधोपचारका तरिकाहरू
- ४.२१ माछा उत्पादनका मूल्यांकन गर्ने तरिका र माछाको बजार व्यवस्थापनका तरिकाहरू
- ४.२२ माछा मान तथा समात्न मुख्य उपकरणहरू र तरिका
- ४.२३ मत्स्य विष तथा त्यसका प्रयोग गन तरिका बारे ज्ञान
- ४.२४ प्राकृतिक जलाशयमा मत्स्य पालन :
  - ४.२४.१ ताल तथा रिजरभ्वायरहरूमा मत्स्य पालन प्रविधि
  - ४.२४.२ इन्क्लोजर (Enclosure) मा मत्स्य पालन ।
- ४.२५ माछा उत्पादनोपरान्त संरक्षण प्रविधिहरू (post-harvest technologies) बार जानकारी